

ODBIÓR SPOŁECZNY I INTEGRACJA UCHODźCÓW Z UKRAINY

Edytowane przez:

Jakub Isański, Marek Nowak, Michał Michalski (Adam Mickiewicz University in Poznań, Poland)

Victoria Sereda (Imre Kertesz Kolleg Jena, Germany; Institute of Ethnology National Academy of Sciences of Ukraine)

Hanna Vakhitova (South Denmark University, Denmark; Kiyv School of Economics, Ukraine)

Graduate and post-graduate students who volunteered in the field research: Włodzimierz Chwiałkowski, Kaili Dembek, Halina Herasym, Dominik Kamiński, Jędrzej Kozak, Aleksandra Sternalska

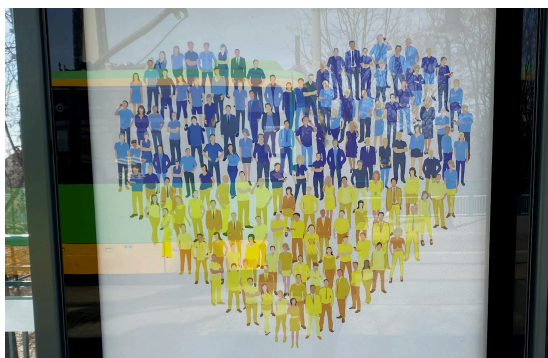
Rewiewer: prof. Michał Nowosielski (Warsaw University)

Projekt badawczy został sfinansowany ze środków będących w dyspozycji władz rektorskich Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, władz dziekańskich Wydziałów: Socjologii oraz Wydziału Antropologii i Kulturoznawstwa UAM w Poznaniu. Badania terenowe zorganizowano przy współpracy Kuratorium Oświaty w Poznaniu i Wydziału Polityki Społecznej Wielkopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu.

Cytowanie tego raportu: Isański J., Nowak M., Sereda V., Vakhitova H. (2022): Odbiór społeczny i integracja uchodźców z Ukrainy. Raport badawczy UKREF 1(2022), DOI: 10.13140/RG.2.2.28450.91845

Struktura raportu:

- 1) Dlaczego uchodźcy mają znaczenie?
- 2) Metodologia badań
- 3) Próbkę
- 4) Rezultaty: potrzeby, obawy, plan na przyszłość
- 5) Dyskusja i wnioski

Wstęp

Nasze badania miały na celu zbadanie trwających zjawisk transgranicznych przesiedleń ludności ukraińskiej w wyniku agresji rosyjskiej, która rozpoczęła się 24 lutego 2022 roku.

W pierwszym etapie badań, przedstawionym w niniejszym raporcie, udało nam się uzyskać opinie ponad 500 uchodźców, skupiające się na ich potrzebach, obawach, planach i oczekiwaniach. Zebrane dane pozwalają także

na rekonstrukcję profili społeczno-demograficznych uciekających ukraińskich uchodźców. Wstępne wyniki przedstawiono w raporcie. W kolejnym etapie badań przewidujemy pogłębione wywiady z dorosłymi i dziećmi, które uczęszczały do docelowych szkół z dużą obecnością nowoprzybyłych.

Wyniki zostaną wykorzystane do opracowania raportu dotyczącego polityki, który pomoże zrozumieć tę nieoczekiwaną sytuację i zaproponować kilka możliwych scenariuszy.

1. Dlaczego uchodźcy mają znaczenie?

Kwestia uchodźców jest jednym ze stałych elementów refleksji historycznej nad masowym przepływem ludzi czy zjawiskiem migracji. Można przypuszczać, że uchodźcy różnią się od zjawiska migracji dwoma czynnikami: potencjalnie tymczasowym charakterem oraz niemożnością traktowania uchodźcy w kategoriach czysto dobrowolnej działalności. Literatura przedmiotu posługuje się również pojęciem migracji przymusowej, co sugeruje, że mamy do czynienia w tym przypadku z nakładaniem się pól semantycznych. Jednak uchodźca jest przypadkiem szczególnym, głównie ze względu na motywy wyjazdu (Shacknove 1985). Co ciekawe, związek między pojęciami uchodźcy i migracji można włączyć w dyskusję między stanowiskiem realistycznym a nominalistycznym (Hein 1993), podczas gdy pierwszy kontekst daje podstawę do pogłębionych badań empirycznych.

Ruch uchodźczy odbywa się pod wpływem wydarzeń, na które jednostki, a nawet całe

społeczności mają niewielki wpływ, choć zwykle jest przejawem działania w opozycji do jego zaniechania, zwłaszcza gdy powód opuszczenia kraju jest „uzasadniony”. Może nim być „strach przed prześladowaniem z powodu rasy, religii, narodowości, przynależności do określonej grupy społecznej lub poglądów politycznych...” (Hein 1993: 44). Zgodnie z definicją UNHCR (The United Nations Refugee Agency): „Uchodźca to ktoś, kto został zmuszony do opuszczenia swojego kraju z powodu prześladowań, wojny lub przemocy. Uchodźca ma uzasadnioną obawę przed prześladowaniami ze względu na rasę, religię, narodowość, poglądy polityczne lub przynależność do określonej grupy społecznej. Najprawdopodobniej nie mogą wrócić do domu lub boją się tego zrobić. Wojna i przemoc etniczna, plemienna i religijna są głównymi przyczynami ucieczki uchodźców ze swoich krajów”. Innymi słowy: wyjazd z kraju pochodzenia jest konsekwencją ugruntowanej wiary w zagrożenie egzystencjalne, a nie tak często podkreślanego w badaniach migracyjnych wyboru i wyrazu prawa wyboru. Pojęcie to wpisuje się więc w refleksję na temat ograniczonych, ale jednak: podmiotowości i zapadających w pamięć, często nieprzewidywalnych wydarzeń.

Przedmiotem naszego zainteresowania są konsekwencje konfliktu zbrojnego: niespokojonego zbrojnego ataku Rosji na Ukrainę i zmuszenie do ucieczki ludność cywilną. Dlatego tradycyjnie stosowane rozumienie uchodźcy jako osoby uciekającej przed prześladowaniami politycznymi staje się znacznie mniej istotne. Głównym motywem w analizowanym przez nas przypadku jest obawa przed utratą życia w wyniku działań wojennych. Niezależnie od przyczyn masowego przemieszczania się ludzi (czy wynikają one z uwarunkowań przyrodniczych, społecznych, politycznych, czy są z wyboru, czy w mniejszym stopniu) silnie wpływają na dynamikę zakorzenionych społeczności, zmieniając proporcje etniczne ludności, wpływając na sytuację ekonomiczną.

Na dłuższą metę migracje uchodźcze wpływają także na kulturę i myślenie społeczności przyjmujących. Dlatego m.in. tak istotnym czynnikiem determinującym dynamikę społeczną jest specyfika relacji konstruowanych na osi uchodźcy – społeczność osiadła – kraj przyjmujący, oparta na odrębności kultur, a ściślej: niezbędnym elementem jest obszar komunikacji. W prezentowanych wynikach badań wspomniany kontekst kulturowy wydaje się być szczególnie istotny, ale jego znaczenie leży w społeczeństwach przyjmujących.

Z perspektywy samych uchodźców powody wyjazdu są prawdopodobnie znacznie ważniejsze,

po raz kolejny związane z bezpośrednim zagrożeniem życia lub obawami wywołanymi działaniami wojennymi. Temat radzenia sobie w nowym miejscu pojawia się nieco później, gdy minie trauma dramatycznych przeżyć. Kluczową kwestią jest dynamika zakotwiczenia się w nowym (nawet tymczasowym) domu, co wiąże się z wymiarem materialnym związanym z podstawą piramidy Masłowa (m.in. problemy schronienia, możliwości zatrudnienia i rynku pracy). Ze sprawą poczucia bezpieczeństwa, przestrzeni relacji społecznych i kwestii samorealizacji. Przejście od problemów doświadczenia egzystencjalnego do trudności funkcjonowania w nowym miejscu wpisuje się w dynamikę procesu, którego aktorami są uchodźcy. Nasze badania mają na celu zbadanie obecnych hierarchii potrzeb i kapitału ludzkiego uchodźców, które mogą pomóc w szybszym lub wolniejszym przewycięzaniu niektórych z nich.

Świadomie unikamy kategorii integracji społecznej uchodźców (na rzecz koncepcji zakotwiczenia, Grzymała-Kazłowska 2015), akceptując ich prawo do traktowania pobytu poza krajem pochodzenia jako tymczasowego. Dlatego nie będziemy pytać o skuteczność integracji ze społeczeństwem kraju schronienia czy nawet akulturacji. Pozostawiamy więc indywidualny wybór osoby, czy w ogóle, w jakim stopniu i jak postępować, zgodnie z jej zmieniającym się rozumieniem, do jakiego poziomu integracji aspiruje.

Co wiemy o nas: stosunek do uchodźców społeczeństwa przyjmującego (dane z Polski)

„Polacy są zgodni w sprawie przyjmowania uchodźców z Ukrainy” – to cytat z raportu CBOS z badania przeprowadzonego w połowie marca 2022 r. (nr 38/2022: 8). 94% respondentów było przekonanych, że Polska powinna przyjąć uchodźców. Tym samym poparcie dla

przyjmowania uchodźców wzrosło o prawie 40 punktów procentowych od ostatniego pomiaru w czerwcu 2018 r., kiedy to mieściło się w przedziale od 50 do 62% na przestrzeni dziesięciu lat z niewielkimi wahaniami. Poziom poparcia dla przyjmowania uchodźców pozostawał stosunkowo wysoki; niemniej jednak zjawisko to wywołało ożywione dyskusje i podsycało dynamikę sporu politycznego. Było to szczególnie widoczne w pytaniu o uchodźców wojennych w wydarzeniach zbrojnych poza Europą (Raport CBOS nr 111/2021). W takiej sytuacji poparcie dla przyjmowania uchodźców było znacznie niższe i od drugiej połowy 2015 roku nie przekraczało 50%, a na koniec 2021 roku wyniosło 42%. Dlatego zmiana stosunku do uchodźców wojennych była bardzo znacząca, sugerując, że postawy naszych wschodnich sąsiadów zmieniły postawy społeczne. Nie jest jednak jasne, czy ta zmiana będzie kontynuowana po zakończeniu wojny Rosji z Ukrainą.

Wydaje się, że bliskość kulturowa Polaków i Ukraińców oraz obecność uchodźców i migrantów z Ukrainy w Polsce od wydarzeń 2014 roku mają tu duże znaczenie. W badaniu przeprowadzonym w połowie 2018 r. (Raport CBOS nr 87/2018) zebrano odpowiedzi na pytanie: „czy uważasz, że Polska powinna przyjmować uchodźców z krajów dotkniętych konfliktami zbrojnymi?” oraz pytanie o przyjmowanie uchodźców z Ukrainy. Poparcie dla odpowiedzi twierdzących na pierwsze pytanie w czerwcu 2028 r. wyniosło 22%, a na drugie - 56%; odpowiedzi ujawniły dwa fakty: z jednej strony porównywalny poziom odpowiedzi twierdzących; z drugiej znaczne wahania opinii wśród południowo-zachodnich sąsiadów Polski

(w ciągu 12 miesięcy poparcie dla przyjmowania uchodźców wojennych – spoza Europy wzrosło z 27% do 38%).

...i o nich: co wiemy o ukraińskich uchodźcach na podstawie opublikowanych już raportów badawczych?

Według danych Polskiej Straży Granicznej, od dnia wybuchu wojny 24 lutego do 25 kwietnia granicę polsko-ukraińską przekroczyło 2,944 mln uchodźców z Ukrainy. Jednak ogólne dane o przejściach granicznych nie podają nam dokładnej liczby, ponieważ część osób może wyjeżdżać i wracać ponownie. Nie daje nam też odpowiedzi na temat rozmieszczenia uchodźców na terytorium kraju. Pozostawia też niewiadomą, ilu uchodźców pozostało w Polsce lub gdzie przebywali?

Unia Metropolii Polskich opublikowała jedne z najbardziej wiarygodnych danych o rozmieszczeniu uchodźców w największych polskich miastach. Co ważne, w przeciwieństwie do standardowych narzędzi diagnostycznych, nie zastosowano tutaj oświadczeń uchodźczych (danych deklaracyjnych). Do zbierania danych organizacja ta wykorzystywała narzędzia informatyczne wykorzystywane w marketingu,

liczące zalogowane telefony komórkowe z ukraińskimi kartami SIM. Pozwoliło to nie tylko oszacować liczbę uchodźców w miastach, ale także zlokalizować ich przestrzennie, w konkretnych miejscach, w tym przypadku utożsamianych z wybranymi obszarami metropolitalnymi, z podziałem na mieszkańców „nocnych” i „dziennych” (logowanych nocą), i zalogowany w ciągu dnia na określonych stacjach bazowych) (Urban Hospitality: Much Growth, Challenges and Opportunities 2022: 6). Należy jednak pamiętać, że w okresie przedwojennym byli ukraińscy migranci zarobkowi, którzy również mogli korzystać z ukraińskich kart SIM. Co ciekawe, dokonano również podziału na miasto centralne: metropolię i obszar metropolitalny: sąsiednie miejscowości funkcjonalnie powiązane z miastem głównym, zgodnie z metodologią stosowaną przez EUROSTAT. Warto dodać, że decyzja związana z zestawieniem miasta centralnego i obszaru metropolitalnego pociągała za sobą także konsekwencje poznawcze związane z oszacowaniem proporcji liczby uchodźców do populacji mieszkańców zamieszkujących poszczególne obszary. Dotyczy to zwłaszcza mniejszych demograficznie ośrodków metropolitalnych, np. Gdańska (dotyczy Trójmiasta Gdańska, Gdyni i Sopotu), Katowic (dotyczy Konurbacji Śląskiej), czy Bydgoszczy do Torunia. Wskazane zależności zaburza również specyfika danych publicznych GUS opartych na systemie meldunków, które nie uwzględniają autentycznego pobytu, np. ze względu na rozległą grupę studentów, imigrantów, migrantów czy uchodźców. (nie Ukraińcy) wynajmują mieszkania, czasem na podstawie nieformalnych umów najmu.

2. METODOLOGIA BADANIA

Jak zbieraliśmy dane?

Badanie ma na celu zdiagnozowanie postaw i uchwycenie ich zmian w związku z zakotwiczeniem uchodźców w nowym miejscu zamieszkania na kilka miesięcy 2022 roku, od 24 lutego. Zakładamy, że to dynamika i skuteczność procesu zakotwiczenia determinuje postawy uchodźców, a także specyfikę ich obaw. W niniejszym raporcie przedstawiamy wyniki pierwszego etapu tych badań.

W badaniu CAPI przeprowadzonym przy użyciu oprogramowania Qualtrics XM uzyskano 523 wypełnione kwestionariusze w jednej z trzech wersji językowych (413 w języku ukraińskim, 77 w języku rosyjskim i 42 w języku angielskim). Przeszkoleni ankieterzy korzystali z wywiadów osobistych wspomaganých komputerowo (CAPI), aby zebrać odpowiedzi w punktach przyjmowania uchodźców ukraińskich od 30.03.2022 do 30.04.2022. Sieci uchodźców i wolontariuszy również rozpowszechniały informacje na temat tych kwestionariuszy.

Ankieta zawierała pytania o podstawowe potrzeby, obawy i plany związane z miejscem pobytu, edukacją dzieci czy celami związanymi z aktywnością zawodową. Respondenci mieli również możliwość przedstawienia wykazu swoich umiejętności językowych, kwalifikacji zawodowych oraz możliwości ich udokumentowania.

Pierwszy etap badania przeprowadzono w kwietniu 2022 r. wśród uchodźców z Ukrainy, którzy dotarli do krajów europejskich po rozpoczęciu agresji Rosji. Wywiady zostały przeprowadzone w trzech krajach docelowych – Polsce, Niemczech i Irlandii. Największa część wywiadów została przeprowadzona w Poznaniu przy pomocy ankieterów oraz z wykorzystaniem tabletów podłączonych do Internetu w miejscu udzielania pomocy (na Międzynarodowych Targach Poznańskich - centrum przyjmowania i pomocy dla uchodźców), we współpracy z Województwem Urzędem Wielkopolskim w Poznaniu. Dobór próby był nieprobabilistyczny, ograniczający możliwości prostych uogólnień, ale pozwalający na formułowanie wniosków odnoszących się do konkretnej grupy uchodźców, którzy znaleźli się w określonym miejscu i czasie.

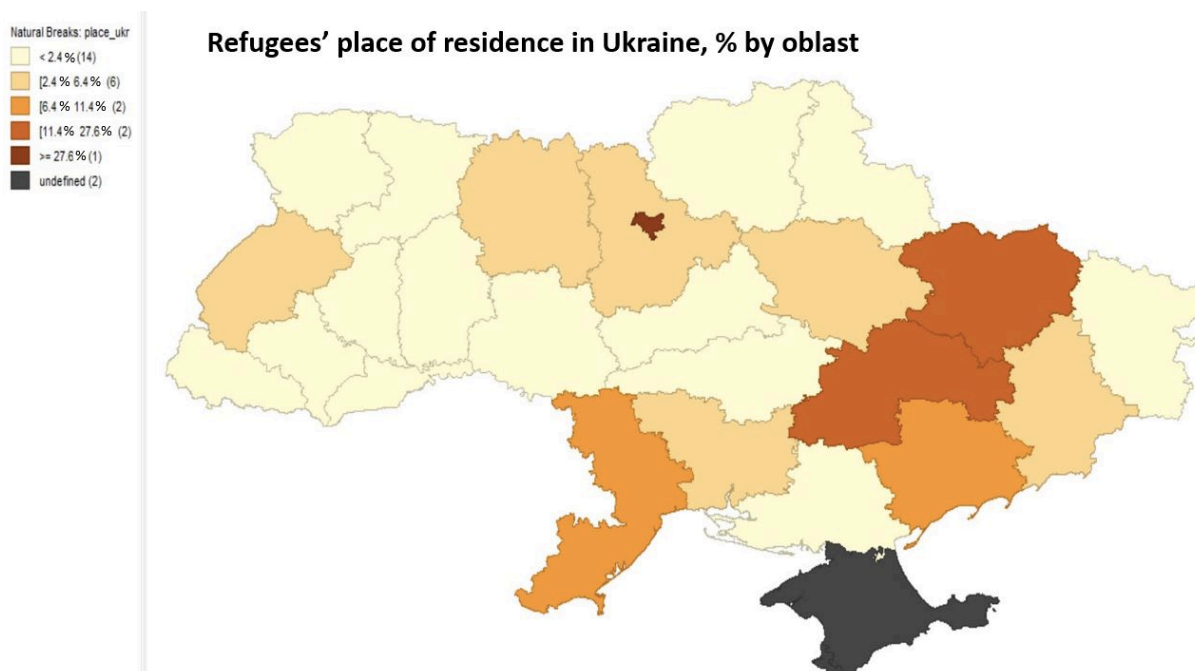
IMIE: _____ IM'Я: <i>Ніна</i> Ile osób liczy rodzina: _____ Скільки осіб в родині: <i>5</i> Ile dorosłych: _____ Скільки дорослих: <i>2</i> Ile dzieci: _____ Скільки дітей: <i>3</i> Postaw X przy potrzebnych produktach Відзначте X до потрібних речей		ARTYKUŁY HIGIENICZNE АРТИКУЛИ ГІГІЄНИ	
PŁYNY DO SPRZĄTANIA SZCZOTKOSKI PASTY DO ZĘBÓW ŻELE POD PRYSZNIC SZAMPON MYDŁO ART. DO DEZYNFEKCI PODOBASKI TAMPONY AKYLAKI PIELUCHY CIUCHSTECZKI MOKRE ZWYKLE CIUCHSTECZKI PAPIER TOALETOWY REÇENKI KUCHENNE KREMYWALSAME DLA NIEMOWLĄT „SUCHE” (BUTELKI, SMOCZKI, KRZYŻIĄKI) DLA NIEMOWLĄT „MOKRE” (KREMY, ŻELE DO KĄPIELI, MAŚCI) ŚWIECZKI DO KĄPIELI, MAŚCI ŚWIECZKI DO UST DO SPRZĄTANIA ŚWIECZKI DO MASZYN ŚWIECZKI DO GORĄCZKI ŚWIECZKI DO WODY ŚWIECZKI DO PRZECIWOŁOŻE PASTY DO PRYSZNIC ELEKTROKAWATERIEB TERMOŚCIEPKI	ПРАЙНИ ПОРОШКИ РИДИНИ ДО ПРИБИРАННЯ ЗУБНІ ЩІТКИ ЗУБНА ПАСТА ГЕЛЬ ДО ДУШУ ШАМПУН МИЛО АРТИКУЛИ ДО ДЕЗИНФЕКЦІ РУК ПODOBASKI ТАМПОНИ ПРОВОДНИК ПЛОДОВИ ПЕЛЮШКИ СЕРВЕТКИ МОКРІ СЕРВЕТКИ СУХІ ПАПІР ТУАЛЕТНИ РУШНИК КУХОННИЙ КРЕМИВАЛЬСЯМИ ДЛЯ НЕМОВЛЯТ (СУХІ) (БУТЕЛКИ, СМОЧКИ, КРИЖИЯКИ) ДЛЯ НЕМОВЛЯТ (МОКРІ) (КРЕМИ, ЖЕЛІ ДО КУПАННЯ, МАЗИ) СВЕЧКИ ДО КУПАННЯ СВЕЧКИ ДО УСТА ДЛЯ СПРЯТАННЯ СВЕЧКИ ДО МАШИНИ СВЕЧКИ ДО ГОРЯЧОТИ СВЕЧКИ ДО ВОДИ СВЕЧКИ ПРОТИВ КОМУРА ПASTY ДО ПРІСНІЧ ЕЛЕКТРОКАВАТЕРІБ ТЕРМОСЦИ ЧАШКИ	MASZYNY DO GOLENIA МАСШИНКИ ДО ГОЛІННЯ MASZCZKI REKAWICZKI МАСКИ РУКАВІЧКИ JEDZENIE МАКАРОНИ/РІЗКА ГОТОВИ СЛОІК З МІЄСЕМ І WARZYWAMI ПЛАТКІ/ОВІАНКА ОЛЕЦЬ/КІЕР/СОЛ СЛАТКА/БАТОНИ/СЛОДЦЬЕ СОК/ВОДА/МІЛЕРО НЕРВАТА/КАВА/КАКАО ТУБКА ДЛЯ ДІТЕІ (ОВОЦОВА) ЖЕДЗЕНЕ ДЛЯ ДІТЕІ (СЛОЦЕК) КАСКА ДЛЯ ДІТЕІ (МІЛЕРО) WAFLE/SUCHARY ТЕКСТYLIA szt./шт. КОС МАТЕРАС - КОДРА ПОДУШКА ПОСЗЕЧКИ ПРЭСІСЕРАДЛО РЕÇЕНІК ЗАБАВКИ? ЦІЛОПЧУК/ДИТЕВЧИНА НЕМОВЛІ/1-3 ЛАТ/5-10 ЛАТ ПІЛСАК/ПІДЛЕ/ІННЕ АРТИКУЛИ ШКОЛНЕ	МАШИНКИ ДО ГОЛІННЯ МАСКИ РУКАВІЧКИ ЇЖА МАКАРОНИ/КАША ГОТОВА КОНСЕРВА (М'ЯСО, ОВОЧІ) ХЛІБ/ОВІАНКА ОЛІЯ/ЦУКОР/СІЛЬ ПЕЧИВО/БАТОНЧИК/СЛОДИЧИ СОК/ВОДА/МОЛОКО ЧАЙ/КАВА/КАКАО ПІОРЕ ДЛЯ ДІТИНИ В ТЮБКУ ПІОРЕ ДЛЯ ДІТИНИ В БАНОЦІ СУХА КАСКА ДЛЯ ДІТИНИ ВАФЛІ СУХАРІ ТЕКСТИЛЬ ПІД МАТРАС - КОДРА ПОДУШКА НАВЛОЧКИ ПРЭСІТРАДЛО РУШНИК ДО ТІЛА ІГРАШКИ? <i>нісценісше</i> ХЛОПЧИК/ДИВЧИНА НЕМОВЛІ/1-3 РОКІВ/5-10 РОКІВ ПІКОШЕВА/ПІДЛІННЕ АРТИКУЛИ ШКОЛНЕ
UBRANIE? ОДИТ? <i>Взуття, одяг</i> <i>гігієні 5 років гігієніки</i> <i>12 років гігієніки</i>		Extra zapotrzebowania (wszak dla dzieci): Терминальні труднодоступні речі/дитяча колекція: (Rzeczy są przeznaczone do udzielania pierwszej pomocy. Należy pamiętać, że coś na liście może się skończyć, a trudniej dostępne rzeczy mogą po prostu nie być/nie być z naszej strony. Dziękujemy i prosimy dbać o siebie!) (Речі розраховані на підтримку при першій допомозі. Просимо враховувати, що щось з списку може закінчитися, а важкодоступні речі можуть просто не бути з нашої сторони. Дякуємо і беремося за себе!)	

Dokument po lewej to papierowy formularz dla uchodźców, w polskiej i ukraińskiej wersji językowej, rozdawany w punkcie pomocy na Międzynarodowych Targach Poznańskich. Uchodźcy mogli ubiegać się o pomoc materialną od początku napływu uchodźców do Poznania pod koniec kwietnia 2022 r. Punkt obsługiwany był przez Wielkopolski Urząd Wojewódzki w Poznaniu, oraz wolontariuszy - mieszkańców Poznania i organizacje pozarządowe.

3. PRÓBA: (ZBIOROWOŚĆ BADANYCH)

Najwięcej ankietowanych wypełniło w Polsce (63,4%), 18,7% w Irlandii, 13,9% w Niemczech i 4% w innych krajach. Zapytani o możliwe przyszłe kierunki, większość wskazywała, że jest skłonna pozostać w obecnym rządzie swojego pobytu, a tylko niewielka mniejszość deklaruje chęć przeprowadzki. Spośród 63,4% ankietowanych w Polsce 58,4% stwierdziło, że wybrało ją jako kraj preferowany i zamierza w nim pozostać. Niewielki odsetek zgłaszał chęć przeprowadzki do Irlandii (różnica między tymi, którzy już tam są, a tymi, którzy zamierzają odwiedzić to 1,7%), Wielkiej Brytanii (różnica -1,3%), Niemiec (0,6%), Kanada, Francja Holandia, Szwecja (po ok. 0,5%).

Obszary pochodzenia respondentów (według regionu, obwodu) przedstawia poniższa mapa. Są one określane według obwodów, a nie poszczególnych miejscowości, ponieważ respondenci używali największego pobliskiego miasta do opisu swojego miejsca pochodzenia. Mapa pokazuje, że większość uchodźców pochodzi z obwodów sąsiadujących z intensywnymi operacjami wojskowymi, ale nie z tych, które są poddawane najbardziej niszczycielskim atakom. Może to wskazywać, że ludność w tych regionach bezpośrednio zaatakowanych jest uwięziona i nie może uciec.

W kwestiach lingwistycznych można powiedzieć, że najczęściej używanym językiem obcym dla dorosłych jest angielski, przy czym 18% deklaruje swoją biegłość jako podstawową, a 26% jako biegłą; Na drugim miejscu był język polski - 12% (tylko 3% biegle), tylko 5,6% dorosłych podało znajomość niemieckiego, 6,5% włoskiego, 3% francuskiego.

67% przyznało się do znajomości ukraińskiego (w większości biegle), pozostali pozostawili brak odpowiedzi, a 45% rosyjskiego (w większości biegle), a pozostali pozostawili brak odpowiedzi.

Znajomość językowa dzieci przedstawia się następująco: 25% zna angielski (12% podstawowy-

średni i 13% biegle). Zauważalna jest różnica w znajomości języka polskiego między dorosłymi a dziećmi – zna go tylko 4% dzieci i praktycznie wszystkie na poziomie podstawowym

Struktura próba, N=523	
Kategoria	Wartość
Płeć	
Mężczyźni	15,7%
Kobiety	84,3%
Gęstość relacji społecznych	
„Znam tutaj jedną osobę”	23,6%
„Znam dwa do pięciu osób tutaj”	27,8%
„Znam tutaj sześć osób lub więcej”	6,7%

Najwięcej spośród ankietowanych uchodźców ukraińskich przebywa w Polsce. Może to stanowić w przyszłości duże wyzwanie dla polskiego systemu szkolnictwa.

Uchodźcy przybyli z szerokim spektrum umiejętności i kwalifikacji. Są przedstawiciele wszystkich zawodów; kilka osób zgłosiło wiele kategorii zawodowych. W szczególności 14% respondentów to przedsiębiorcy lub specjaliści IT. Co czwarta osoba zajmowała wcześniej

stanowisko naukowca, inżyniera, specjalisty ds. zdrowia lub edukacji. Wielu ankietowanych posiada umiejętności robotnicze lub usługowe, na które w Polsce w ciągu ostatnich kilku lat było duże zapotrzebowanie. W szczególności 10% uchodźców posiada umiejętności związane z HoReCa. Około 16% respondentów pracowało jako opiekunowie osób lub pracownicy domowi. Kierowcy, pracownicy rolni, budowlani i sprzedawcy stanowią 19% próby.

4. WYNIKI: POTRZEBY, OBAWY I PLANY

Respondenci mieli do wyboru kafeterię 15 potrzeb, z których mieli wskazać pięć najważniejszych. Z poniższych wykresów wynika, że jako najważniejsze wybrano „znalezienie pracy”, „pomoc materialną”, „wynajem mieszkania na stałe”, „pomoc medyczna” czy „kurs języka lokalnego”. Wśród rzadziej wymienianych były: znalezienie przedszkola lub żłobka dla dzieci, lekarstw, tymczasowego schronienia czy umożliwienie kontaktu z rodziną i bliskimi, którzy pozostali na Ukrainie. Odpowiedzi te pokazują proaktywną orientację

respondentów. Niewielu (32) z nich było zainteresowanych wyjazdem do innego kraju.

Oprócz różnych form doraźnej pomocy są zainteresowani aktywnym poszukiwaniem pracy, miejsca zamieszkania, czy możliwości kontynuacji nauki dzieci lub opieki nad najmłodszymi. Z odpowiedzi na poniższe pytania wynika, że większość z nich już aktywnie poszukuje pracy w swojej obecnej lokalizacji.

Wykres. 1. Odpowiedzi na pytanie: „Jakie są Twoje najważniejsze potrzeby?” Respondenci mogli wybrać do pięciu z listy 15 potrzeb. (Odpowiedzi w liczbach)

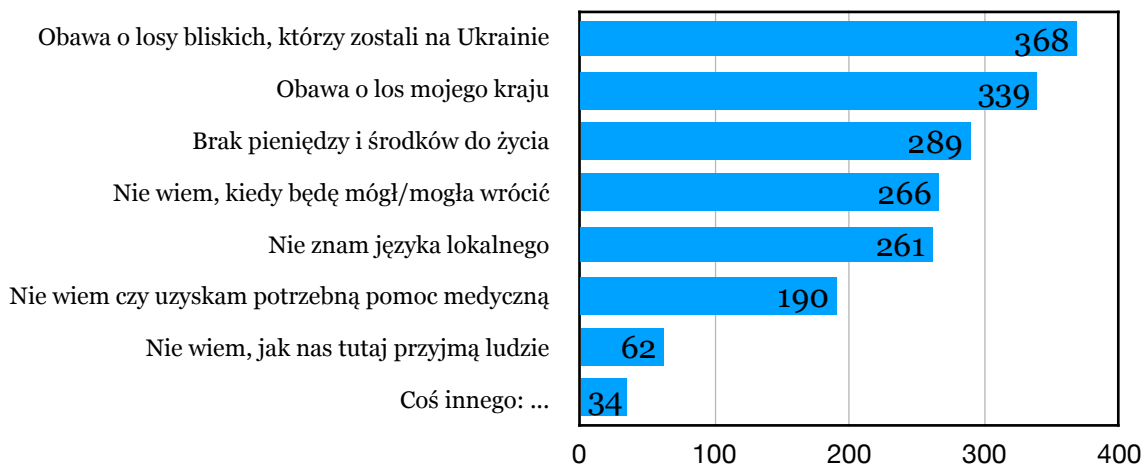
W kwestionariuszu zapytano również o źródła obaw. Respondentów poproszono o wskazanie pięciu najważniejszych z nich: „brak pieniędzy”, „słaba znajomość języka w kraju przybycia”, „obawa przed tym, jak ludzie mnie przyjmą”, „niepewność co do losu bliskich, którzy został w domu”, „niepewność co do możliwości powrotu do domu”, wreszcie „niepewność co do przyszłości zaatakowanej przez Rosję Ukrainy”.

Otrzymano następujące odpowiedzi: obawa przed brakiem pieniędzy na utrzymanie (289 odpowiedzi), niepewność co do dalszego losu i możliwości powrotu do ojczyzny (266 odpowiedzi), a także: słaba znajomość języka w kraju zamieszkania (261 odpowiedzi; warto w tym miejscu zauważyć również, że na problem ten

zwracali uwagę studenci zajmujący się zbieraniem danych empirycznych). Respondenci byli również zaniepokojeni możliwym brakiem dostępu do opieki medycznej (190 osób). Co ciekawe, najrzadziej wybieraną odpowiedzią była obawa o to, jak przyjmą je miejscowi – wskazało to tylko 62 respondentów.

Z udzielonych przez respondentów odpowiedzi wynika, że ich obawy dotyczą głównie losu ich bliskich pozostających na Ukrainie, w miejscu ich pochodzenia – taką odpowiedź wybrało 368 z nich. Podobna, choć nieco mniejsza liczba odpowiedzi dotyczyła obaw o los Ukrainy (339 osób wybrało tę odpowiedź).

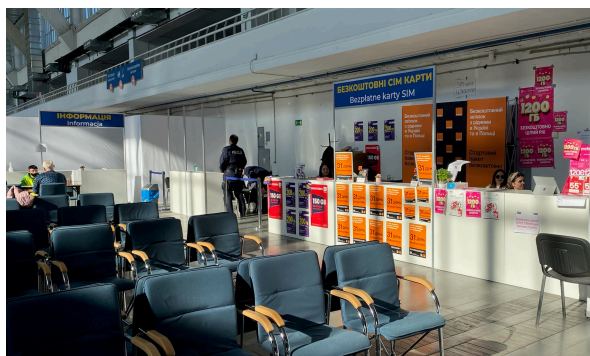
Wykres. 2. Odpowiedzi na pytanie: „Jakie są Twoje najważniejsze obawy?” Respondenci mogli wybrać do pięciu z listy 8 obaw. (Odpowiedzi w liczbach)

Z naszych badań wynika, że większość uchodźców, z którymi rozmawialiśmy, oceniała różne formy pomocy dostępnej w krajach, w których się znajdują. Wspólnym mianownikiem łączącym wszystkich naszych rozmówców, niezależnie od kraju zamieszkania, jest poczucie tymczasowości, niepewności i lęku o przyszłość własną i najbliższych. Jednak kraje przyjmujące uchodźców, a zwłaszcza ich obywateli, częściowo odpowiadają na te obawy i potrzeby.

Wśród respondentów dominują pozytywne wypowiedzi na temat krajów, w których się znajdują. Ponad 78% badanych oceniło warunki, z jakimi się spotykają w krajach przyjmujących uchodźców „bardzo pozytywnie”, a kolejne 16,22% „pozytywnie”. Tylko 3,98% ocenia je jako „ani dobre, ani złe”, a nieco ponad 1% jako „złe” lub

„bardzo złe”. Dowodzi to, że mimo nieprzewidywalności całej sytuacji i ogromnej liczby uchodźców, zdecydowana większość ma poczucie wsparcia i pomocy w miejscach, w których się znaleźli.

Wnioski:

Przedstawione przez nas wyniki stanowią pierwszą część międzynarodowego projektu badawczego, którego uzasadnieniem jest wyjątkowa sytuacja napływu uchodźców z Ukrainy zaatakowanej przez wojska rosyjskie. W obawie o własne życie miliony ludzi zostały zmuszone do opuszczenia swoich miejsc zamieszkania i szukania bezpieczniejszego środowiska. Ten spontaniczny napływ ludzi do sąsiednich krajów spotkał się z reakcją agencji państwowych, organizacji i instytucji. Wreszcie zwykli ludzie poszli ze wsparciem i pomocą, oferując darmowe schronienie w swoich domach, pomoc w znalezieniu pracy i wiele innych form. W Polsce, na Węgrzech, na Słowacji i w Rumunii uchodźcy starają się dostosować do tej sytuacji i angażują się w różne państwa wzajemnej pomocy i wsparcia, a także żywo interesują się losami swojego walczącego kraju. Nie wiemy, jak długo ta sytuacja potrwa. Jednak chcemy to opisać. Niniejszy raport jest podsumowaniem pierwszej części projektu badawczego i zawiera kolejnych, które zamierzamy opublikować latem i jesienią 2022 roku, przedstawimy wyniki pogłębionych badań wśród uchodźców, którzy na dłużej

zakotwiczyli swój los w Polsce, Niemczech i Irlandii oraz innych krajach przyjmujących .

Mamy nadzieję, że doświadczenie naszego wspólnego losu i wspólne przeżycia pozwolą nam lepiej się poznać i zrozumieć.

W zakresie formułowania dyskusji – na podstawie zebranego materiału – należy podkreślić eksploracyjny charakter badań, co wyjaśnia szeroki zakres stawianych pytań. Uzyskane wyniki potwierdzają sformułowaną we wstępie obserwację dotyczącą hierarchii potrzeb większości uchodźców. Dominujące warunki można wpisać w elementarną, choć następującą po sobie, fazę zakotwiczenia. Na pierwszy plan wysuwa się kwestia pracy i uzyskania stabilności społecznej. W dalszej kolejności pojawiają się kwestie zdrowotne i kwestia komunikacji. Stosunkowo odległe miejsce tymczasowego schronienia i zakwaterowania sugeruje, że w grupie badanej znajdowały się również osoby na całkowicie wstępnym etapie uchodźstwa.

Specyficzną kondycję psychiczną i społeczną uchodźców wyraźnie określa świadomość pozostawienia bliskich i życia pozostawionego na Ukrainie. Dopiero na trzecim miejscu znajdują się obawy o teraźniejszość (kwestie bezpieczeństwa materialnego). Tutaj zapewne widać różnicę między uchodźcami a migracją.

Sformułowane wnioski, z konieczności dość ogólne, sugerują potrzebę bliższego przyjrzenia się zjawisku uchodźców wojennych, gdzie trauma wyjazdu nakłada się na traumę stanu uchodźcy w kraju uchodźstwa. Tak jak potrzeby odnoszą się do „nowego tu i teraz”, tak strach dotyczy ludzi i miejsc, które trzeba było opuścić. Charakterystyka społeczno-zawodowa uchodźców, która sugeruje szeroki zakres umiejętności i kompetencji, wymaga odrębnej refleksji, ale wymaga to bardziej pogłębionej analizy ze względu na specyfikę doboru próby nieprobabilistycznej.

Choć kryzysowa i tragiczna, cała ta sytuacja uchodźcza może być również postrzegana jako podstawa budowania przyjaznych stosunków sąsiedzkich. Bezpośrednia znajomość ludzi, ich dramatycznych losów i chęć poradzenia sobie z tą sytuacją może być pomocna nie tylko w odbudowie zniszczonej wojną infrastruktury kraju i rozwiązaniu wielu innych problemów, których źródłem w przeszłości była wzajemna wrogość i ignorancja. Pierwsza fala uchodźców i reakcje społeczne w krajach przyjmujących pokazują ogromny potencjał ludzkiej życzliwości, gościnności i chęci komunikowania się.

Literatura:

Duszczyk Maciej, Karczmarczyk Paweł (2022). War and migration: the recent influx from Ukraine into Poland and possible scenarios for the future, CMR Spotlight No. 4 (39), April 2022, Warsaw, <https://www.migracje.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2022/04/Spotlight-APRIL-2022.pdf>

Grzymała-Kazłowska Aleksandra (2015). Social Anchoring: Immigrant Identity, Security and Integration Reconnected? *Sociology*. DOI: 0.1177/0038038515594091.

Hein Jeremy (1993). Refugees, immigrants, and the state, *Annual Review of Sociology*, No. 19:43-59.

Shacknove Andrew E. (1985). Who Is a Refugee?, *Ethics* Vol. 95, No. 2, pp. 274-284.

Wessendorf Susanne, Phillimore Jenny (2018). New Migrants' Social Integration, Embedding and Emplacement in Superdiversified Contexts, *Sociology* 1–16. DOI: 10.1177/0038038518771843

Wojdat Marcin, Cywiński Paweł, (2022) Miejska gościnność: wielki wzrost, wyzwania i szanse. Raport o uchodźcach z Ukrainy w największych polskich miastach. [Urban Hospitality. Urban hospitality: great growth, challenges and opportunities. Report on refugees from Ukraine in the largest Polish cities]. Centrum Analiz i Badań. Unia Metropolii Polskich im. Pawła Adamowicza.

CBOS Research Reports:

87/2018, Stosunek Polaków i Czechów do przyjmowania uchodźców [Attitude of Poles and Czechs towards receiving refugees], Bożewicz Marta (ed.)

111/2021, Opinia publiczna wobec uchodźców i sytuacji migrantów na granicy z Białorusią [Public opinion on refugees and the situation of migrants on the border with Belarus], Feliksiak Michał (ed.)

38/2022, Polacy wobec rosyjskiej inwazji na Ukrainę [Poles towards Russian invasion to Ukraine], Feliksiak Michał, Roguska Beata (eds.)

Photographs: Jadwiga Isańska, Jakub Isański, all rights reserved

Zdjęcie pomnika Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Uchodźcy i wolontariusze - sfotografowane spotkania

Wszystkie zdjęcia przedstawione w tym raporcie zostały wykonane w marcu i kwietniu 2022 roku w Poznaniu. Do końca tego miesiąca do miasta przybyło ponad 100 tysięcy uchodźców. Otrzymywali różne formy pomocy materialnej i wsparcia symbolicznego. W tamtych czasach szeroko organizowano państwowe, pozarządowe i spontaniczne akcje wsparcia. Duży udział w tych akcjach mieli wolontariusze - poznaniacy: młodzież, studenci i uczniowie, emeryci, harcerze, organizacje charytatywne i kościelne zbierały i rozdawały pomoc.

